

Apie religines mažumas, visuomenę ir valstybę šiuolaikinėje Lietuvoje

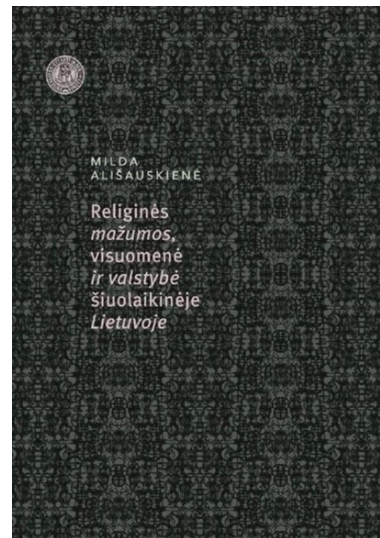
Adas Diržys

Vytauto Didžiojo universiteto Filosofijos katedra
Department of Philosophy at Vytautas Mangus University
adasdirzys@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9776-7958>

Santrauka. Knygos recenzija: Ališauskienė, Milda. 2023. *Religinės mažumos, visuomenė ir valstybė šiuolaikinėje Lietuvoje*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. p. 213. ISBN 978-609-467-556-0

Abstract. Review of Milda Ališauskienė's book *Religinės mažumos, visuomenė ir valstybė šiuolaikinėje Lietuvoje [Minority Religions, Society, and State in Contemporary Lithuania]*. 2023. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 213. ISBN 978-609-467-556-0

2023 m. išleista sociologės Mildos Ališauskienės mokslinė monografija *Religinės mažumos, visuomenė ir valstybė šiuolaikinėje Lietuvoje* pirmiausia stebina savuoju marginalumu. Ir knygos pavadinimas čia niekuo dėtas. Visų pirma, kad knyga patektų į potencialaus skaitytojo rankas, reikia (arba būtų tiksliau sakyti – reikėjo) spėti į trumpą akimirksnį, kurį ši knyga vis dar buvo prieinama įsigyti plačiajai auditorijai. Vos 100-as tiražo egzempliorių verčia kelti įprastus klausimus: ar šioji mokslinė studija skirta tik specializuotai religijų studijų bendruomenei, ar dedikuota dar siauresniam skaitytojų, dirbančių prie griežtai apibrėžto ir retai matomo objekto, ratui? Trumpai apžvelgdamas pagrindines monografijoje pristatomas tezes pabandysiu pasidalinti savo nuomone apie šios studijos aktualumą Lietuvos mokslinei ir visuomeninei erdvėms ir taip atsakyti į išsikeltus klausimus.

Received: 01/09/2023.

Copyright © 2023 Adas Diržys. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Jau žvelgiant į monografijos pavadinimą matyti, kad autorė savo tyrimo lauką apibrėžia plačiai, siekdama aprėpti ne tik religijotyrinę, bet ir socialinę bei politinę dimensijas, formuojančias religinių mažumų raišką Lietuvoje. Pati M. Ališauskienė savo darbo objektą, tikslą ir darbe keliamus klausimus partikuliariai įvardija taip:

Šio mokslinio darbo objektas yra religinių mažumų santykių su visuomene ir valstybe bruožai ir jų dinamika sovietinėje bei šiuolaikinėje Lietuvoje. Darbo tikslas – ištirti religinių mažumų santykių su Lietuvos visuomene ir valstybe bruožus ir dinamiką taikant socioistorinę perspektyvą ir vertinant vykstančius procesus religijų įvairovės teorinių ir empirinių diskusijų rėmuose. Keliami šie tyrimo klausimai: kokie religinių mažumų santykių su sovietinės Lietuvos visuomene ir jos institucijomis bruožai bei kaip jie kito pasikeitus politiniam režimui, kaip keitėsi religinių mažumų santykiai su valstybe po sociopolitinių transformacijų, vykusių 20 a. devintojo dešimtmečio pabaigoje. (Ališauskienė 2023: 16–17)

Galima matyti, kad šioje studijoje religinių mažumų vaidmens visuomenėje ir valstybėje klausimas nagrinėjamas nepriimant dabartinės padėties kaip duotybės, tačiau yra kontekstualiai svarstomas kartu su jau sovietmečiu besiformavusia išskirtine laikysena religinių mažumų atžvilgiu.

Studija yra gausiai paremta nuorodomis tiek į pasaulinio masto tyrimus, tiek į darytus Lietuvoje. Darbas buvo įgyvendinamas pasitelkus kokybinius ir kiekybinius metodus – rengiant interviu su skirtingų religinių organizacijų bendruomenės nariais ir pasitelkiant visuomenės apklausas. Monografija prasideda pratarne, kurią lydi įvadinė dalis, o po jos eina trys dėstymo dalys, išvados ir bibliografija. Pagrindinė dalis – dėstymas – yra struktūriškai padalinta į tris dalis.

Pirmoji dalis „Religijų įvairovė kaip šiuolaikinės visuomenės problema“ pateikia bendruosius metodologinius rėmus, kurie leidžia analizuoti religinių mažumų reiškinį Lietuvos kontekste. Čia skaitytojas supažindinamas su naujausių pasaulinių tyrimų medžiaga ir teorinėmis pasiūlomomis bei jų geneze siekiant svarstyti religijų įvairovės raišką, ją laikant įprastine sociokultūrine būkle. Papildomai paskutiniame poskyryje pristatoma tiriama trijų religinių mažumų bendruomenių – evangelikų baptistų, evangelikų sekmininkų ir Jehovos liudytojų – steigties pasaulyje ir Lietuvoje istorija.

Antroje dalyje „Religinės mažumos sovietinėje Lietuvoje“ aptariamos Stalino, Chruščiovo, Brežnevo valdymų ir pertvarkų laikotarpiais religinių mažumų atžvilgiu taikytos politinės strategijos ir jų pasekmės, įvardijami pagrindiniai šių reiškinų bruožai socialiniu lygmeniu. Paskutiniame poskyryje taip pat detaliau pristatomas sovietmečio religinių mažumų santykis su religinei daugumai atstovaujancia Katalikų bažnyčia. Antroji dalis yra svarbi siekiant suprasti, kaip susidaro atitinkamos nuostatos ir santykiai su religinėmis mažumomis, kaip tai perduodama ir į šiuolaikinės Lietuvos visuomeninę ir politinę savimonę. Čia galima paminėti jau sovietiniu laikotarpiu pradedamus Jehovos liudytojų bendruomenės persekiojimus, kai atsisakymas eiti privalomąją karinę tarnybą, o tai yra šiai bendruomenei būdingas religinis įsitikinimas, traktuojamas kaip antivalstybinės politikos vykdymas. Pastaruoju metu vykstančiose diskusijose dėl Jehovos liudytojų religinės bendruomenės teisės įgyti valstybės pripažintos religijos statusą taip pat referuojama į šią ypatybę kaip neatitinkančią konstitucinės doros sampratos ir įstatymo.

Trečiojoje dalyje „Religinės mažumos šiuolaikinėje Lietuvoje“ analizuojama religinių mažumų padėtis nuo 1990-ųjų iki šių dienų. Šiame skyriuje nemažai dėmesio skirta teisinio reglamentavimo procesams religinės politikos atžvilgiu Lietuvoje ir visuomenės santykio su religinėmis mažumomis išaiškinimui. Čia taip pat plačiau analizuojamas senovės baltų religinės bendrijos „Romuva“ nueitas kelias siekiant valstybės pripažinimo statuso suteikimo, o tai jau savaime leidžia susidaryti bendresnį išpūdį apie galimą politinę laikyseną, kurią galėtų užimti ir kitos religinės mažumos, bandančios išsikvoti svarbų simbolinį pripažinimą ir įsiterpti į religijų pliuralizmo erdvę.

Savo monografijoje M. Ališauskienė aptaria iki šiol mažai tyrinėtojų dėmesio susilaukusią tyrimų erdvę ir joje aptinkamus reiškinius. Atidus žvilgsnis ne tik į socialinius procesus, vykstančius dabartinėje Lietuvoje, bet ir į jų bendresnes ištakas leidžia suprasti, kaip, susiklosčius istorinėms aplinkybėms, atsirado ir išgalėjo tam tikros nuostatos ir įsitikinimai, kuriais remdamiesi religines mažumas vertiname šiandien. Ne tik analizuojamas individualus religinių mažumų vaidmuo valstybėje, bet ir daugiau dėmesio skiriama jų santykiui su religinę daugumą reprezentuojančia Katalikų bažnyčia. Toks analitinis sprendimas leidžia geriau perprasti įsitikinimų ir teisinių sprendinių priėmimo religinių mažumų atžvilgiu variacijas, kurios funkcionaliai įgyvendinamos remiantis religinę daugumą atliepančių institucijų poveikiu.

Neretai religijų studijų objektas yra suprantamas kaip užpildantis mažumų plotmę, o tada religinių mažumų klausimai yra įterpiami į „mažumų mažumos“ erdvę. Tačiau, priešingai, tirti religijas ar religines mažumas šiuolaikiniame sekuliarizacijos paveiktame pasaulyje tampa nepaprastai aktualu. Religijų studijos gali padėti atskleisti ne tik kaip atsiranda skirtingi religiniai įsitikinimai, bet ir kaip realizuojasi ir veikia skirtingos vertybinės sistemos apskritai. Konkretesnės religijų sociologijos studijos leidžia suprasti, kokiais būdais ir iš kur visuomenė yra informuojama apie vienas ar kitas galimas laikysenas svarbių politinių apsisprendimų reikalaujančiose akistatose. Kodėl vienos vertybinės sistemos yra stipresnės negu kitos, kodėl greitas vertybinis pokytis neįvyksta ir kaip užsimezga santykiai tarp skirtingų kultūrinių įverčių – tai klausimai, patenkantys į religijų studijų akiratį. Negana to, tyrinėjant religines mažumas ir šitaip įtraukiant papildomą politizacijos dimensiją, galima suprasti, kaip santykis tarp religinių mažumų ir religinės daugumos įgalina ir atitinkamą socialinių santykių pasiskirstymą, o tai suteikia tolesnę aiškinimosi galimybę analizuojant ir kitų socialinių mažumų vaidmenis bei jų nevienodą galių raišką visuomenėje.

M. Ališauskienės atliktas darbas padeda tvirtus ir labai reikalingus pamatus bandant atsakyti į pirmiau iškeltus klausimus. Atsakingai atliktas tyrimas ne tik pateikia Lietuvos tyrimų erdvėje kruopščiai surinktą empirinę medžiagą, atskleidžiančią sociopolitinę religinių mažumų charakteristiką, bet ir analitiškai pagrįstą jos interpretavimo strategiją, padedančią geriau suprasti jos socioistorinę perspektyvą. Svarbu nepamiršti, kad pirmojoje dalyje aptariama teorijų gausa taip pat leidžia ir metodologiškai pozicionuoti tyrimą ir kartu prisideda prie terminologinio išgryninimo, dėl kurio Lietuvos tyrimai gali būti kontekstualizuoti tarptautinių tyrimų erdvėje, o metodologiniai sprendiniai gali būti sėkmingai naudojami ateities mokslininkų. Todėl būčiau linkęs tikėti, kad šis vadovo po religines mažumas pavyzdys netaps leidybine mažuma.